

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

Кафедра економіки та фінансів

Затверджено
Вченою радою університету
(Протокол №9 від 23.06.2022)
Голова Вченої ради Анатолій ДЕМ'ЯНЧУК

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ
ДЛЯ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
МАГІСТРА (ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ
СПЕЦІАЛІСТА) ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ
(PhD)
ГАЛУЗІ ЗНАНЬ 05 «СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ»
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
(освітньо-наукова програма «Економіка»)**

Розглянуто і схвалено на засіданні
кафедри економіки та фінансів
(Протокол №9 від 17.05.2022)

Завідувач кафедри економіки та
фінансів

Лариса КОВАЛЬ

Розглянуто і схвалено на засіданні
науково-методичної комісії

ПВНЗ «Міжнародний економіко-

гуманітарний університет імені

академіка Степана Дем'янчука

(Протокол №6 від 21.06.2022)

Голова науково-методичної комісії

Андрій БОРОВИК

Програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри економіки та фінансів (протокол № 9 від 17.05.2022 р.), науково-методичною комісією (протокол №6 від 21.06.2022) та затверджена Вченою радою університету (протокол №9 від 23.06.2022).

Розробники: к.е.н., доц. Коваль Л.А., к.е.н., доц. Артюшок К.А.

ПЕРЕДМОВА

Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка», складаючи вступний іспит, повинен показати знання, уміння і навичками в галузі природничо-наукових, загальноекономічних та конкретно-економічних наук. Обов'язковою умовою є вільне володіння державною мовою.

МЕТА ПРОГРАМИ

Забезпечити, на основі ступеня магістра, підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів у сфері економіки шляхом здобуття ними компетентностей, достатніх для виконання оригінальних наукових досліджень, результати яких мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а також їх підтримку в ході підготовки та захисту дисертації.

ОРІЄНТАЦІЯ ПРОГРАМИ

Наукові дослідження із продукування нових знань та розробки ефективних механізмів функціонування та управління у сфері деморозвитку, соціальної економіки та політики на макро- та макрорівнях, що матимуть широке практичне застосування, так як базуються на сучасних тенденціях розвитку соціальної економіки та політики, її галузевій специфіці. Отримання компетентності у використанні сучасних методів моделювання, прогнозування із використанням новітніх прикладних програм, програмних продуктів при створенні нових знань.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМИ

Програма орієнтує на розширення та поглиблення теоретико-методологічного та науково-методичного базису розвитку національних сфер деморозвитку, соціальної економіки та політики, моделювання та прогнозування, оволодіння практичним інструментарієм наукових досліджень та орієнтує на співробітництво із закладами системи Академії наук України, закордонними науковцями та грантовою діяльністю.

Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» повинен виявити досконале знання найважливіших праць із загальних і окремих питань економічної теорії.

Вступник до аспірантури за спеціальністю 051 «Економіка» повинен мати фундаментальні знання в області фундаментальних та прикладних економічних дисциплін, здібності до науково-дослідної роботи, володіти сучасними методами наукових досліджень, вміти досліджувати соціально-економічні системи, явища і процеси на макро- і мікроекономічному рівнях за допомогою інструментарію системного аналізу, моделювання, математичних методів, інформаційно-комп'ютерних технологій.

Іспит зі спеціальності 051 «Економіка» складається в усній формі.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ВСТУПНИКІВ ДО АСПІРАНТУРИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»

Під час іспитів відповіді вступників до аспірантури оцінюються:

- на 90-100 балів, якщо основні питання розкриті повно і глибоко; матеріал викладено послідовно і логічно; нормативно-правові акти та наукові джерела охарактеризовані повно; відсутні помилки; висновки та узагальнення достатньо аргументовані норми української літературної мови;

- на 74-89 бали, якщо основні питання розкриті недостатньо повно і глибоко; у відповідях на питання допущені незначні помилки; виклад матеріалу недостатньо систематизований і послідовний; висновки та узагальнення аргументовані, але містять окремі неточності; допущені незначні відхилення від норм літературної мови;

- на 60-73 бали, якщо в засвоєнні програмного матеріалу виявлені суттєві прогалини; основні положення розкриті поверхово; відповідь не ґрунтується на достатньому знанні нормативно-правових актів та наукових джерел; матеріал недостатньо систематизований; допущені помилки; відсутні необхідні елементи аналізу; недостатньо аргументовані висновки; наявні значні відхилення від норм літературної мови;

- на 0-59 бали, якщо основні питання не розкриті; у відповіді допущені грубі помилки.

Програму вступного випробування складають матеріали таких дисциплін: «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Мікроекономіка».

До програми додається список основної літератури. Додаткова література добирається за погодженням із науковим керівником.

Екзаменаційна комісія утворюється у складі не менше 3 осіб.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

I. Дисципліна «Економічна теорія»

Тема 1. Економічна теорія як наука

Зародження економічних знань. Основні етапи і напрями розвитку економічної теорії. Сучасні економічні теорії. Економічна думка в Україні.

Суспільне виробництво – основа життя і розвитку людини. Процес праці та його прості елементи. Продуктивні сили суспільства та виробничі відносини.

Економічні категорії та економічні закони. Класифікація економічних законів. Предмет економічної теорії. Методи дослідження економічних процесів і явищ.

Функції економічної теорії. Економічна теорія і економічна політика.

Тема 2. Економічна діяльність та її результати

Суть і види економічної діяльності. Суспільний поділ праці. Структура суспільного виробництва. Підприємство (бізнес) як форма економічної діяльності.

Основні фактори економічної діяльності: праця, земля, капітал, підприємливість.

Результати економічної діяльності. Продукт і його властивості. Послуги та їх види. Сукупний суспільний продукт. Кінцевий суспільний продукт. Національний дохід. Валовий національний продукт. Валовий внутрішній продукт. Національне багатство. Економічна діяльність і проблеми збереження навколишнього середовища.

Внутрішні мотиви економічної діяльності. Потреби та економічні інтереси.

Тема 3. Економічне зростання та його рушійні сили

Відтворення і економічне зростання. Суть відтворення та його види. Суть і типи економічного зростання. Новий тип економічного зростання. Теорії економічного зростання.

Теорії періодизації економічного розвитку суспільства: формаційна стадія економічного зростання, «трьох епох» та інші.

Економічний і соціальний прогрес, їх взаємозв'язок. Критерії економічного і соціального прогресу та його рушійні сили.

Тема 4. Власність та її форми

Поняття власності. Економічний зміст власності та право власності. Об'єкти та суб'єкти власності. Місце власності в системі виробничих відносин.

Різноманітність форм власності. Індивідуальна та приватна власність. Колективна власність та її види. Корпоративна та державна власність. Інтелектуальна власність. Економічні форми реалізації власності.

Еволюція відносин власності та її об'єктивні основи. Співвідношення державної та інших форм власності. Роздержавлення і приватизація, їх

форми, методи та принципи. Система відносин власності в економіці України.

Тема 5. Товарне виробництво

Генезис форм господарства. Натуральне виробництво. Товарне виробництво: умови виникнення, розвиток та форми. Суперечності товарного виробництва.

Товарна форма виробленого продукту та послуг. Вартість і споживна вартість. Відмінність товару від продукту. Вартість як економічна категорія. Величина вартості і фактори, які на неї впливають. Суперечності між споживною вартістю товару і вартістю.

Теорії вартості та їх різновиди: трудова теорія вартості, «догма Сміта», «теорія граничної корисності», теорія «попиту і пропозиції», теорія «витрат виробництва», теорія «факторів виробництва», теорія вартості англо-американської школи.

Закон вартості, суть, механізм його дії та функції. Особливості дії закону вартості в сучасних умовах.

Тема 6. Суть і еволюція грошей

Виникнення, суть і функції грошей. Теорії грошей: металістична, номіналістична, кількісна теорія грошей К. Маркса. Різноманітність форм грошей: товарні, металеві, паперові. Сучасні види грошей. Історія грошей України.

Грошовий обіг і його закони. К. Маркс та сучасні економісти про закони грошового обігу. Грошовий мультиплікатор. Суть, причини, види та соціально-економічні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика. Стійкість грошей і механізм його збереження. Грошова система та її елементи. Основні типи грошових систем.

Тема 7. Ринок і механізм його функціонування

Поняття ринку. Об'єктивні основи виникнення ринку і його характерні риси. Структура ринку.

Механізм функціонування ринку: попит і пропозиція, ринкова ціна, конкуренція та її види. Взаємозв'язок попиту, пропозиції та ціни. Функції ринку.

Теорії та моделі ринкової економіки. Суть соціально-орієнтованої ринкової економіки, її основні компоненти та принципи функціонування.

Необхідність та особливості переходу економіки України до соціально-орієнтованої економіки. Шляхи формування ринкової економіки.

Тема 8. Ціна та ціноутворення

Суть ціни. Фактори, що впливають на підвищення та зниження цін. Види цін. Виробнича ціна. Трансфертна ціна. Оптова ціна. Роздрібна ціна. Ціни вільного ринку. Ціни монопольного ринку. Регульовані ціни. Закупівельні ціни. Національні ціни. Світові ціни. Тарифи.

Шляхи та проблеми переходу від адміністративного до вільного ціноутворення. Суть та особливості регулювання цін в країнах ринкової економіки. Особливості вдосконалення цін в Україні.

Конкуренція, її суть і функції в ринковій економіці.

Види економічної конкуренції: внутрігалузєва і міжгалузєва, досконала та недосконала (монополістична), функціональна і видова, олігополістична, предметна, цінова та нецінова конкуренція. Позаринкові форми зв'язку, форми неконкурентних зв'язків.

Монополія та її форми: суть монополії, найпростіші форми монополії (пули, аути тощо); галузева та природна монополії; білатеральна монополія; власне монополія; монополістичні формування у командно-адміністративній економіці: картелі, синдикати, трести та концерни.

Антимонопольна політика держави та її суть. Антимонопольне законодавство.

Тема 9. Ринкова інфраструктура

Поняття і суть ринкової інфраструктури, її основні елементи. Функції інфраструктури.

Банки, їх види та функції. Структура банків: за ознакою форм власності і за функціональним призначенням. Банківські операції. Небанківські фінансові установи: страхові компанії, пенсійні фонди тощо. Банківська система України.

Товарна біржа, її види і функції. Біржа реального товару. Ф'ючерсна біржа. Біржові угоди: касові, строкові, спекулятивні.

Фондова біржа. Механізм біржової торгівлі цінними паперами. Брокерські фірми. Курс акцій. Дивіденди. Біржові індекси.

Біржа праці та її функції. Служба зайнятості в Україні. Шляхи та проблеми створення ринкової інфраструктури в Україні.

Тема 10. Організаційно-економічні форми підприємництва

Суть, функції та принципи підприємництва. Умови розвитку підприємництва. Об'єкти та суб'єкти підприємництва. форми організації підприємницької діяльності.

Фірма (підприємство) – організаційна форма підприємництва. Види підприємств та їх об'єднання.

Кругообіг і обіг капіталу (фондів) як процес індивідуального відтворення. Фонди та їх структура. Основний капітал (фонди). Фізичний і моральний знос. Амортизація. Норма амортизації. Суть та значення прискореної амортизації. Оборотний капітал (фонди). Фонди обігу. Оборотні засоби.

Витрати виробництва. Постійні та змінні витрати. Витрати в короткому та довгому періоді. Граничні витрати. Валові витрати.

Собівартість продукції, її види та структура. Шляхи зниження собівартості.

Валовий доход. Прибуток: суть та функції. Економічний прибуток, бухгалтерський прибуток. Торговий прибуток. Процент. Норма проценту. Рентабельність. Норма рентабельності.

Тема 11. Основи підприємництва в сільському господарстві

Суб'єкти та об'єкти господарської підприємницької діяльності в сільському господарстві. Агробізнес як складова частина підприємництва. Аграрні відносини. Земельні відносини. Земля як головний засіб виробництва в сільському господарстві. Форми власності на землю і форми землекористування. Необхідність проведення земельної реформи в Україні.

Рентні відносини. Види ренти: диференціальна, абсолютна, монопольна рента. Орендна плата. Ціна на землю і її динаміка.

Агропромислова інтеграція та її форми. Агропромисловий комплекс, його функції та структура. Роль та місце агробізнесу в системі АПК. Ресурсний і виробничий потенціал України.

Тема 12. Теоретичні основи маркетингу і менеджменту

Необхідність маркетингової діяльності. Суть маркетингу та його принципи. Функції маркетингу. Види маркетингу. Завдання, цілі і методи маркетингу в АПК. Суть та функції менеджменту. Види менеджменту: оперативний, стратегічний, галузевий, національний, міжнародний.

Тема 13. Доходи населення

Доходи населення, їх види та джерела формування. Зарплата – основна форма доходів населення. Суть зарплати, її форми і системи. Номінальна та реальна заробітна плата. Індексація доходів.

Соціальні програми як джерело формування сімейних доходів. Пенсійне забезпечення та його види. Сукупний сімейний дохід. Сімейний бюджет. Структура використання сімейних доходів. Компенсаційна політика держави.

Тема 14. Фінансово-кредитна система

Суть і функції фінансів. Структура та джерело формування фінансів. Державний бюджет – основна ланка фінансів. Доходи і видатки бюджету. Бюджетний дефіцит і шляхи його подолання. Місцеві бюджети.

Фінанси підприємств, їх структура та функції.

Необхідність, суть та джерела кредиту. Види кредиту. Функції кредитування. Кредитні засоби та механізм їх використання. Комерційний і банківський кредит. Роль кредиту в перерозподілі національного доходу та підвищенні ефективності суспільного виробництва.

Позичковий процент, його суть і функції. Динаміка позичкового процента. Поняття кредитної системи та її структура.

Тема 15. Циклічність суспільного відтворення

Циклічність суспільного відтворення. Види циклів: короткий, середній, довгий. Фази економічних циклів. Національні та світові економічні цикли. Економічні кризи. Зовнішні та внутрішні фактори циклічного розвитку економіки. Теорії економічних циклів К. Маркса, М. Туган-Барановського, М. Кондратьєва, У. Мітчела, П. Самуельсона про циклічний характер економіки.

Тема 16. Державне регулювання ринкової економіки

Історичні передумови і еволюція державного регулювання економіки. Економічна роль держави. Економічні функції держави. Принципи урядової економічної політики.

Кейнсіанська і неокласична моделі регулювання економіки. Монетаристське трактування економічної ролі держави.

Основні форми і методи регулювання економіки державою. Бюджетна, податкова і кредитно-грошова політика держави. Колективні видатки. Планування, прогнозування і програмування розвитку народного господарства. Участь держави в національному виробництві. Соціальна політика держави. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва.

Тема 17. Сучасне світове господарство

Об'єктивні передумови виникнення світового господарства: розвиток світового ринку, міжнародний поділ праці, інтернаціоналізація господарського життя.

Поняття світового господарства і етапи його розвитку. Функції, закономірності розвитку світового господарства. Структура світового господарства. Нерівномірність розвитку окремих регіонів і міжнародна інтеграція. Створення єдиного Європейського економічного простору.

Система міжнародних економічних відносин. Світова торгівля, її види та структура. Міжнародна валютна система. Європейська валютна система. Міжнародний валютний фонд і його функції. Міжнародні економічні організації. Вільні економічні зони та їх суть.

II. Дисципліна «Макроекономіка»

Тема 1. Макроекономіка як наука

Макроекономіка як явище і як сфера знань (наука).

Рівні економічної системи, їх взаємозв'язок. Предмет макроекономіки. Об'єкт макроекономічного дослідження. Суб'єкти макроекономіки. Завдання макроекономічної теорії. Макроекономічні цілі. Позитивна та нормативна макроекономіка. Етапи макроекономічного аналізу. Функції макроекономіки.

Місце макроекономіки в системі наук. Зв'язок макроекономічних досліджень з основними економічними теоріями, економічною політикою держави, мікроекономікою, економіко-математичним моделюванням та іншими науками.

Методологія макроекономіки. Методи макроекономічних досліджень. Загальнонаукові методи макроекономічних досліджень. Логічний та діалектичний методи. Єдність абстрактного та конкретного, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, кількісного та якісного, логічного та історичного.

Специфічні методи макроекономічних досліджень. Агрегування. Макроекономічне моделювання. Класифікація макроекономічних моделей. Екзогенні та ендогенні параметри.

Тема 2. Макроекономічні показники в системі національних рахунків

Система національних рахунків (СНР) як методологія національного рахівництва. Суть СНР та її значення для макроекономічного аналізу. Порівняльний аналіз Балансу народного господарства (БНГ) та системи національних рахунків (СНР).

Теоретичні основи СНР. Класифікація видів економічної діяльності. Етапи розвитку СНР та їх здобутки. Принципи побудови СНР – 93. Стан та проблеми запровадження СНР – 93 в Україні.

Основні поняття та макроекономічні показники у СНР - 93. Валовий випуск. Валовий внутрішній продукт (ВВП, або GDP). Методи виміру ВВП: виробничий (продуктивний); за потоком видатків (кінцевого використання) та за потоком доходів (розподільчий).

Макроекономічний зміст похідних від ВВП показників: валового національного доходу (ВНД, або GNI), валового національного наявного доходу (ВННД, або GNDI), чистого національного доходу (ЧНД, або NNI).

Номінальні та реальні макроекономічні показники. Номінальний та реальний ВВП. Індекси цін та дефлятор ВВП. Методи коригування макроекономічних показників: інфлювання та дефлювання. Фактичний та потенційний обсяг національного виробництва.

Чистий економічний добробут (ЧЕД). Нові макроекономічні показники: індекс людського розвитку, індекс економічної свободи, рівень глобалізації, рівень тінізації.

Тема 3. Сукупний попит та сукупна пропозиція

Макроекономічний зміст сукупного попиту (AD). Структура сукупного попиту: споживчий попит домогосподарств (C), інвестиційний попит національного підприємницького сектора (I), попит держави (G) та попит закордону (NE).

Крива сукупного попиту. Цінові та нецінові чинники, що впливають на сукупний попит. Рух по кривій AD та зрушення кривої AD. Ефекти сукупного попиту.

Макроекономічний зміст сукупної пропозиції (AS). Крива AS у короткостроковому та довгостроковому періодах. Кейнсіанський, проміжний та класичний відрізки кривої сукупної пропозиції.

Цінові та нецінові чинники, що впливають на сукупну пропозицію. Рух по кривій AS та зрушення кривої AS.

Рівновага сукупного попиту (AD) та сукупної пропозиції (AS). Модель AD - AS. Ефект храповика.

Тема 4. Дохід, споживання, заощадження та інвестиції

Загальна характеристика споживання (C) та заощадження (S). Дохід після оподаткування. Споживання як функція доходу після сплати податків.

Фактори, що визначають рівень споживання та заощадження. Заощадження як функція доходу після оподаткування.

Автономне споживання (C_0) та чинники, що його визначають. Середня схильність до споживання (APC або $\hat{c}$) та середня схильність до заощадження (APS або $\hat{s}$). Гранична схильність до споживання (MPC або c') та гранична схильність до заощаджень (MPS або s'). Графіки функцій споживання та заощадження.

Кейнсіанська функція споживання. Основний психологічний закон Кейнса. Теорія споживання Ірвінга Фішера. Теорія споживання С.Кузнеця.

Гіпотеза життєвого циклу Франко Модільяні. Гіпотеза постійного (перманентного) доходу Мілтона Фрідмена.

Заощадження та його функції. Фактори, що визначають рівень заощаджень. Середня схильність до заощадження. Гранична схильність до заощаджень. Функція заощадження. Графік заощадження.

Економічний зміст та види інвестицій. Інвестиції фірм в основний капітал. Інвестиції у створення запасів. Інвестиції у житловий фонд. Валові інвестиції. Чисті інвестиції. Амортизація. Графік інвестицій. Взаємозв'язок між інвестиціями та заощадженнями.

Автономні інвестиції: суб'єкти, джерела, мета. Кейнсіанська теорія автономних інвестицій. Гранична ефективність капіталу. Неокласична теорія автономних інвестицій.

Мультиплікатор інвестицій: сутність та методи виміру. Простий та ускладнений мультиплікатори інвестицій. Розрив ВВП: рецесійний та інфляційний.

Індуційовані інвестиції: суб'єкти, джерела, мета. Модель акселератора. Коефіцієнт акселерації.

Модель взаємодії мультиплікатора – акселератора.

Тема 5. Національний ринок та його рівновага

Національний ринок, його зміст, структура, об'єкти, суб'єкти.

Загальна економічна рівновага

Модель IS («інвестиції – заощадження») – модель рівноваги на ринку благ у короткостроковому періоді.

Ринок грошей : зміст, об'єкти, суб'єкти, структура. Зміст, структура та вимір грошової маси. Ліквідність грошових засобів. Грошові агрегати. Власне гроші та майже гроші.

Грошова маса та грошова база. Банківські резерви та їх структура. Грошовий мультиплікатор: простий та ускладнений. Коефіцієнт депонування. Коефіцієнт резервування.

Пропозиція грошей трьома суб'єктами: Центральним банком, комерційними банками та небанківським сектором.

Модель створення банками нових грошей.

Кейнсіанська модель попиту на гроші (теорія переваг ліквідності).

Рівновага грошового ринку: короткострокова та довгострокова. Модель LM («ліквідність - гроші») Дж.Хансена. Взаємодія грошового ринку з ринком благ - модель Дж.Хікса IS-LM

Національний ринок праці. Об'єкти та суб'єкти ринку праці.

Інституціональне та неінституціональне населення. Економічно активне населення. Працездатне населення в працездатному віці. Економічно неактивне населення (поза робочою силою). Зайнятість і безробіття як макроекономічні явища. Форми зайнятості. Рівень зайнятості. Функції безробіття. Рівень безробіття.

Рівновага ринку праці – повна зайнятість. Нерівновага на ринку праці – неповна або надлишкова зайнятість. Попит на працю (L^D) та фактори, що на нього впливають. Ціна попиту на працю. Пропозиція праці (L^S) та чинники, що її визначають. Ціна пропозиції праці.

Умови рівноваги на ринку робочої сили ($L^D=L^S$). Неокласична та кейнсіанська теорії відновлення рівноваги на ринку праці.

Модель Хікса – Хансена – модель рівноваги ринків товарів, грошей та праці.

Тема 6. Макроекономічна нестабільність: циклічність економічного розвитку

Макроекономічна нестабільність: зміст, фактори, форми прояву та суперечності. Класифікація циклічних коливань.

Класичний діловий (промисловий) цикл та характеристика його фаз: кризи, депресії, пожвавлення та підйому. Тренд. Графічне зображення класичного ділового циклу. Рецесія.

Види циклів. Короткі цикли Дж. Кітчина. Середні цикли К. Жугляра. Будівельні цикли С. Кузнеця. Довгі цикли М. Кондратьєва. Теорії причин виникнення циклів. Нециклічні коливання економіки.

Причини трансформації класичного ділового циклу в сучасні економічні коливання. Графічне зображення сучасних економічних коливань.

Нециклічні коливання. Структурні кризи: види та особливості. Системна криза.

Моделі економічних коливань. Кейнсіанські моделі економічних коливань: модель Самуельсона – Хікса (мультиплікатора – акселератора), модель Калдора. Неокласичні моделі економічних коливань: модель реального економічного циклу, стохастична модель циклу.

Державне антициклічне регулювання.

Тема 7. Інфляція та безробіття як фактори порушення макроекономічної рівноваги

Інфляція, її суть та причини виникнення. Вимірювання інфляції. Індекси та темп інфляції. Види інфляції. Інфляція попиту. Інфляція витрат (пропозиції). Передбачувана та непередбачувана інфляція. Природний рівень інфляції. Помірна, галопуюча та гіперінфляція. Дефляція. Стагнація. Стагфляція.

Соціально-економічні наслідки передбачуваної та непередбачуваної інфляції. Ефект Фішера. Ефект Олівера-Танзі. Інфляційний податок.

Монетаристське пояснення причин інфляції. Кейнсіанський погляд на інфляцію.

Безробіття як фактор макроекономічної нестабільності. Типи (форми) безробіття. Природний рівень безробіття. Приховане безробіття та прихована зайнятість.

Теорії безробіття: класична, кейнсіанська, концепція природного безробіття М.Фрідмана.

Соціально-економічні наслідки безробіття. Закон А.Оукена.

Зв'язок інфляції та безробіття. Крива А.Філіпса.

Антиінфляційна політика держави. Заходи держави, спрямовані на обмеження безробіття.

Тема 8. Макроекономічний зміст економічного зростання

Макроекономічний зміст економічного зростання. Типи економічного зростання: екстенсивне та інтенсивне зростання економіки. Джерела економічного зростання: приросту праці, приросту капіталу, технічних нововведень. Фактори, що визначають економічне зростання: фактори пропозиції, попиту, ефективності, соціокультурні, інституційні фактори.

Темп економічного зростання. Вимір економічного зростання та його темпів. Прихильники і противники економічного зростання. Виробнича функція Кобба –Дугласа.

Кейнсіанські моделі економічного зростання. Модель економічного зростання Є. Домара. Модель економічного зростання Р.Харрода.

Неокласична модель економічного зростання Р.Солоу. Норма зношування капіталу (амортизація (σ)). Темп зростання населення (n). Темп реалізації технічного прогресу (g). Технічний прогрес як нескінченний фактор економічного зростання. «Золоте правило» Е.Фелпса. Залишок Солоу.

Економічне зростання та економічний розвиток.

Межі економічного зростання та його державне регулювання.

Тема 9. Держава в системі макроекономічного регулювання

Економічна необхідність державного втручання в економіку. Відмови ринку. Функції держави. Напрямки державного регулювання економіки. Державна політика підтримки конкуренції та обмеження монополізму. Забезпечення раціонального перерозподілу виробничих ресурсів. Регулювання виробництва суспільних благ. Соціальні трансферти. Державне регулювання неповних ринків. Державне регулювання асиметричної інформації. Забезпечення справедливого перерозподілу доходів. Державна політика регулювання безробіття, інфляції, циклічності економічного розвитку.

Види, цілі та інструменти макроекономічної політики. Стабілізаційна політика. Економічні мультиплікатори - державних видатків, податковий, грошовий – та їх вплив на сукупний продукт.

Засоби економічної політики: адміністративні та нормативно-правові (планування, антимонопольне регулювання, протидія затуханню конкуренції, розробка державних стандартів та норм, ліцензування, обмеження виробництва, імпорту, експорту і т. ін.) та соціально-економічні (бюджетно-податкові, грошово-кредитні, соціальні та зовнішньоекономічні політика).

Суперечність цілей макроекономічної політики та проблема її координації.

Тема 10. Фіскальна політика держави

Фіскальна політика, її зміст та функції. Види фіскальної політики. Фіскальна експансія та фіскальна рестрикція. Автоматична фіскальна політика та її основні інструменти. Дискреційна фіскальна політика та її основні інструменти. Паушальні податки.

Мультиплікатори фіскальної політики: податковий, державних закупок, трансфертів.

Податкова система та її структура. Податки та їх функції. Об'єкт оподаткування. Методи оподаткування. Податкова ставка. Податкові пільги. Класифікація податків. Системи оподаткування: прогресивна, пропорційна, регресивна. Крива А. Лаффера.

Державні видатки. Їх класифікація за терміном використання та за напрямками використання.

Бюджетна система. Державний бюджет та його види: фактичний, структурний та циклічний. Структура державного бюджету. Джерела надходжень до державного бюджету.

Збалансований, дефіцитний та профіцитний державний бюджет. Причини, що зумовлюють бюджетний дефіцит Види бюджетного дефіциту. Методи фінансування дефіциту державного бюджету.

Державний борг: сутність, причини, види. Взаємозв'язок дефіциту бюджету та державного боргу, їх вплив на економіку. Дефолт. Управління державним боргом. Рефінансування боргу. Боргова криза. Реструктуризація. Конверсія боргу. Капіталізація боргу. Конверсія «борг-борг».

Тема 11. Грошово – кредитна політика

Грошово-кредитна система: зміст, структура, об'єкти, суб'єкти та функції. Особливості сучасної грошово-кредитної системи. Зміст та теоретичні концепції грошово-кредитної (монетарної) політики.

Роль Центрального банку у здійсненні грошово-кредитної політики. Функції Центрального банку. Засоби прямого та опосередкованого впливу грошово-кредитної політики. Емісійна політика держави. Операції на відкритому ринку. Політика облікової ставки. Політика обов'язкових банківських резервів.

Політика «дорогих» та «дешевих» грошей.

Комерційні банки. Види та функції комерційних банків. Мультиплікація банківських депозитів. Роль комерційних банків у проведенні грошово-кредитної політики.

Небанківські фінансові і кредитні установи як суб'єкти грошово-кредитної системи. Кредитно-ощадні асоціації. Кредитні спілки. Фінансові компанії. Інвестиційні компанії (фонди). Страхові компанії. Спеціальні (позабюджетні) фонди. Взаємні фонди. Взаємний фонд грошового ринку. Функції фінансових і кредитних посередників.

Передавальний механізм грошово-кредитної (монетарної) політики. Грошово-кредитна політика в Україні: проблеми і перспективи.

Тема 12. Макроекономічна політика у відкритій економіці

Мегаекономічний рівень економіки. Світове господарство. Закрита економіка. Відкрита економіка. Міжнародні економічні відносини. Зовнішня торгівля. Міжнародні валютні відносини. Суб'єкти міжнародних економічних відносин. Міжнародні організації: Світовий банк, міжнародний валютний фонд та ін. Еволюція валютних систем. Міжнародний рух капіталу. Міграція робочої сили. Політики протекціонізму та фритредерства.

Показники міри відкритості національних економік. Мультиплікатор витрат у відкритій економіці. Чинники інтегрованості національної економіки у світову. Валютні курси. Номінальний валютний курс. Пряме котирування. Обернене котирування. Реальний валютний курс. Режими валютних курсів: фіксований, плаваючий. Співвідношення ставки відсотка за інвестиціями в національну економіку (i) та світової ставки відсотка (i^*).

Платіжний баланс як відображення макроекономічних зв'язків національної економіки із зовнішнім світом. Зміст і структура окремих статей платіжного балансу. Макроекономічні пропорції відкритої економіки. Торговельний баланс.

Глобалізація та її суперечності.

Модель малої відкритої економіки. Рівновага товарного, грошового та зовнішнього ринків. Модель Манделла-Флемінга при фіксованому та плаваючому обмінних курсах.

III. Дисципліна «Мікроекономіка»

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

Проблема обмеженості ресурсів і необхідності вибору, альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин.

Предмет курсу, суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні: індивід, домогосподарство, ділова одиниця (фірма), держава.

Методологія мікроекономічного аналізу, мікроекономічні моделі. Мета і завдання дисципліни, взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

Тема 2. Ринок: попит, пропозиція та їх взаємодія

Ринок як механізм координації економічного вибору. Попит і закон попиту, аналіз зміни попиту загалом та величини (обсягу) попиту.

Пропозиція і закон пропозиції, аналіз зміни пропозиції загалом та величини (обсягу) пропозиції.

Взаємодія попиту і пропозиції, ринкова рівновага, вплив змін попиту та пропозиції на стан рівноваги, сталість і динамічність ринкової рівноваги.

Тема 3. Еластичність попиту і пропозиції

Концепція еластичності взаємозв'язаних показників, еластичність попиту за чинниками впливу: за власною ціною блага, за ціною благ комплементів та субститутів (перехресна еластичність), за доходом; фактори впливу на еластичність попиту за ціною.

Еластичність пропозиції та фактори впливу на її рівень, еластичність пропозиції за власною ціною блага та цінами факторів виробництва.

Оцінка та прогнозування наслідків змін ринкових умов з використанням найпростіших математичних функцій.

Тема 4. Теорія корисності та оптимальний вибір споживача

Потреби та економічні блага, поняття корисності, кардиналістська теорія корисності, сукупна та гранична корисності, функція корисності, перший та другий закони Госсена.

Порядковий (ординалістський) підхід до аналізу корисності та попиту, аксіоми порядкового підходу.

Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу, гранична норма заміщення благ, бюджетні обмеження і можливості споживача, вплив зміни доходу та цін на розміщення бюджетної лінії.

Оптимум споживача як модель раціонального споживчого вибору, рівновага споживача: економічна, алгебраїчна, графічна інтерпретація; різні випадки досягнення рівноваги: внутрішня та кутова.

Тема 5. Аналіз поведінки споживача

Реакція споживача на зміну цін товарів, лінія «ціна – споживання», побудова кривої індивідуального попиту споживача.

Реакція споживача на зміну його доходу, лінія «дохід – споживання», поняття «повноцінних» і «неповноцінних» благ, крива Енгеля, функції Торнквіста.

Розкладання сукупної зміни обсягу попиту на дві складові: ефект доходу та ефект заміщення; парадокс Гіффена.

Формування ринкового попиту як суми індивідуальних попитів, поняття про надлишок споживача.

Тема 6. Теорія фірми: виробництво

Поняття фірми, виробництво та його фактори, технології виробництва, фактор часу і періоди функціонування фірми, поняття і параметри виробничої функції; сукупний, середній та граничний продукт.

Виробництво в короткостроковому періоді, правило спадної віддачі (продуктивності) змінного фактора виробництва.

Виробництво в довгостроковому періоді: виробнича функція з двома змінними факторами, ізокванта, взаємозамінність виробничих факторів, гранична норма технічного заміщення.

Збільшення випуску за рахунок пропорційного нарощування ресурсів; постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу, причини позитивного та негативного ефекту від масштабу.

Тема 7. Витрати виробництва

Концепція витрат, бухгалтерські та економічні витрати, поняття альтернативних витрат, постійні та змінні витрати; сукупні, середні та граничні витрати.

Витрати виробництва в короткостроковому періоді, типовий характер змін витрат – закон зростаючих граничних витрат (зниження дохідності).

Витрати в довгостроковому періоді: ізокоста, вибір комбінації виробничих факторів за критерієм мінімізації витрат, еквімаржинальний принцип мінімізації витрат.

Тема 8. Ринок досконалої конкуренції

Ознаки й умови досконалої конкуренції, попит, дохід та прибуток конкурентної фірми.

Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи; пропозиція фірми та галузі в короткостроковому періоді; рівновага фірми та галузі в короткостроковому періоді.

Пропозиції фірм у довгостроковому періоді, тривала рівновага фірми, галузі, ринку та механізм її підтримки. Ефективність ринку досконалої конкуренції.

Тема 9. Монопольний ринок

Ознаки «чистої монополії», бар'єри вступу до монопольного ринку, попит та дохід фірми-монополіста.

Вибір монополістом обсягу виробництва та ціни, вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту; визначення монопольної ціни та цінова дискримінація, рівновага фірми-монополіста в довгостроковому періоді.

Економічні наслідки монополізації галузі, порівняльна оцінка конкурентного та монопольного ринків.

Тема 10. Олігополія

Основні ознаки олігополії: нечисленність фірм в олігополістичних галузях, загальна взаємозалежність олігополістів, однорідність або диференційованість продукту, високі бар'єри для вступу до галузі.

Теоретичні моделі олігополії: модель дуополії Курно та Бертрана, лідерство у встановленні цін (квазімонополія), ламана крива попиту на продукцію олігополіста, ціноутворення за принципом «витрати плюс», теорія ігор.

Особливості організації олігополістичного ринку: взаємозалежність олігополістів, цінові війни і схильність до змови; картелі, нецінова конкуренція; суспільна оцінка олігополістичного ринку та ефективність олігополії порівняно з іншими ринками.

Тема 11. Ринок монополістичної конкуренції

Ознаки монополістичної конкуренції, умови вступу до галузі, способи дій фірми на ринку монополістичної конкуренції.

Еластичність попиту фірми в умовах монополістичної конкуренції, визначення оптимального обсягу виробництва та цінова політика, умова досягнення та підтримання беззбитковості в довгостроковому періоді.

Суть та передумови нецінової конкуренції, поглиблення диференціації продукту та рекламна діяльність.

Суспільна ціна монополістичної конкуренції, порівняльна характеристика з іншими ринковими структурами.

Тема 12. Утворення похідного попиту

Попит на продукт та попит на фактори виробництва (похідний попит), споживання факторів виробництва, виробнича функція, витрати виробництва та попит на фактори виробництва.

Похідний попит на досконало конкурентному ринку продукту: індивідуальний та галузевий попит на фактори виробництва, цінова еластичність попиту на ресурс виробництва.

Монопольний похідний попит: монопольний ринок продукту та ринок факторів виробництва, функція монопольного похідного попиту.

Похідний попит та принцип оплати факторів: порівняння граничного доходу та граничних витрат товаровиробника при споживанні одного фактора, вартісний граничний продукт та ціна фактора.

Тема 13. Ринок праці

Праця як фактор виробництва, її мобільність; характеристика досконало конкурентного ринку праці; граничний вииграш виробника від найму праці та обґрунтування рішення про найм; формування індивідуального, галузевого та ринкового попиту на працю.

Ринкова пропозиція праці на досконало конкурентному ринку: обґрунтування вибору робітника щодо праці і відпочинку, ринкова пропозиція послуг праці, рівновага на ринку праці.

Ринок праці з недосконалою конкуренцією: попит монополії на працю та монополярна рівновага, моносонічний та олігосонічний ринки, двостороння монополія.

Тема 14. Ринок капіталу

Капітал як ресурс тривалого використання; форми капіталу; рух капіталу та капітальні фонди.

Поняття вибору у часі, споживання та інвестиції, уподобання у часі, побудова бюджетного обмеження для випадку вибору обсягів споживання між теперішніми та майбутніми періодами, оптимальний вибір.

Поняття дисконтованої величини, види процентних ставок, реальна та номінальна процентні ставки, рівень дохідності, показники теперішньої та майбутньої вартості у прийнятті інвестиційних рішень: рівновага на ринку капіталу, формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу.

Ринок землі: особливості землі як фактора виробництва, формування пропозиції та попиту на землю, фактори впливу на попит на землю, рента, ціна землі як капіталізована рента.

Тема 15. Економічна ефективність та добробут

Часткова та загальна рівновага ринку, ефект зворотного зв'язку, закон Вальраса; рівновага в економіці обміну: необхідність та вигоди ринкового обміну, діаграма Еджворта, ефективність при обміні, крива контрактів, крива можливостей споживачів, загальна рівновага за Парето.

Ефективність у виробничій сфері: розподіл виробничих ресурсів; діаграма Еджворта, крива виробничих контрактів, Парето – оптимальний розподіл ресурсів, ефективність на конкурентних ринках товарів.

Загальна рівновага та економіка добробуту: сукупна ефективність конкурентних ринків, причини обмеженої здатності ринкового регулювання, оптимум та квазіоптимум ринкової системи, теорія загальної рівноваги та політика в галузі економіки добробуту, критерії оцінки добробуту.

Тема 16. Держава в мікроекономічній теорії: зовнішні ефекти та суспільні блага

Позаринкові (зовнішні) ефекти, їх економічний зміст: поняття про зовнішні ефекти, суспільні та приватні витрати (вигоди), коригуючі податки та субсидії, теорема Коуза-Стіглера.

Поняття громадських благ, приватні та громадські блага попит на громадські блага і ефективний їх обсяг, можливість ринку і держави щодо забезпечення громадськими благами.

Необхідність та причини втручання держави в економічні процеси за ринкових умов, функції держави, позитивний (описовий) аналіз поведінки уряду, застосування теорії громадського вибору у поведінці уряду.

**РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ
З дисципліни «Економічна теорія»**

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Гражевська Н.І., Попов В.М. Економічна теорія: Політекономія: Підручник. 8-ме вид., перероб. і доповн. – К.: Знання, 2012. 702 с.
2. Базилевич В.Д., Н.І. Гражевська Н.І. Економічна теорія: Політекономія. К.: Знання, 2014. 710 с.
3. Економічна теорія. Політекономія : навч. посібник / [В. М. Семененко, Д. І. Коваленко, В. В. Бугас та ін.] ; за заг. ред. В. М. Семененка та Д. І. Коваленка ; М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т технологій та дизайну. 2-ге вид., доповн. та переробл. К. : Центр учбової літератури, 2011. 427 с.
4. Економічна теорія. Політекономія : підручник / [В. М. Тарасевич, О. Ю. Бобровська, О. В. Давидов та ін.] ; за ред. В. М. Тарасевича. К. : Знання, 2012. 207 с.
5. Економічна теорія: політекономія : практикум : навч. посібник / [В. Д. Базилевич, Н. І. Гражевська, І. І. Мазур та ін.] ; за ред. В. Д. Базилевича. 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2013. 495 с.
6. Орехівський Г. А. Політекономія: навч. посібник. К.: Каравела, 2010. 440 с.
7. Щетинін Анатолій Іванович. Політична економія : підручник. К. : Центр учбової літератури, 2011. 480 с.
8. Федоренко В. Г. Політична економія: Підручник. 2-ге вид. К.: Алерта, 2015. 487 с.

З дисципліни «Макроекономіка»

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : підручник : у 2 кн. / [С. М. Панчишин, П. І. Островерх, В. Б. Буняк та ін.] ; за ред. С. Панчишина, П. Островерха ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Екон. ф-т. – 2-ге вид., виправ. і допов. Київ : Знання, 2013. Кн. 1 : Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка. 615 с.
2. Економічна теорія. Макроекономіка : підручник / [В. В. Білоцерківець, В. М. Тарасевич, С. П. Горобець та ін.] ; за ред. В. М. Тарасевича. К. : Знання, 2012. 207 с.
3. Кліменко Олена Миколаївна. Макроекономіка : навч. посібник / О. М. Кліменко, О. М. Крюкова, М. С. Бріль ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харківський нац. екон. ун-т. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2012. 135 с.
4. Ковальчук Т. Т., Ковальчук Н. П. Макроекономічні ризики: класифікаційні ознаки, способи виміру, шляхи мінімізації : [монографія]. К. : Знання, 2012. 302 с.
5. Корсікова Н. М. Макроекономіка : навч. Посібник ; М-во освіти і науки України. Львів : Магнолія-2006, 2010. 241 с.

6. Макро- мікроекономіка: від теорії до практики : навч. посібник / [І. А. Канцір, О. І. Кліпкова, Л. В. Іванець] ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львівська політехніка». Л. : Новий Світ-2000, 2011. 441 с.

7. Макроекономіка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України / за заг. ред. В.П. Решетило. Харк. Нац. Акад. міськ. госп-ва. Харків: ХНАМГ, 2010. 265 с.

8. Макроекономіка: навч. посібник. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України / за заг. ред. В.П. Решетило. (2-е вид., доповнене); Харк. нац. ун –т. міськ. госп-ва імені О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ імені О. М. Бекетова, 2013. 224 с.

З дисципліни «Мікроекономіка»

1. Аналітична економія : мікроекономіка і макроекономіка : підручник : у 2 кн. / С. М. Панчишин, П. І. Островерх, В. Б. Буняк та ін. ; за ред. С. М. Панчишина, П. І. Островерха. Кн. 1 : Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка. 2-ге вид., виправл. і доповн. К. : Знання, 2013. 615 с.

2. Андреюк Н. В., Кузнєцова Л. В., Салатюк Н. М. Мікроекономіка. Основи теорії та практикум : навч.-метод. пос. Київ : НУХТ, 2010. 408 с.

3. Задоя А. О. Мікроекономіка: Курс лекцій та вправи: Навч. посібник. К.: В-во «Знання», 2010. 223 с.

4. Островерха ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Екон. ф-т. 2-ге вид., випр. і допов. Київ : Знання, 2014. Кн. 2 : Мікроекономіка. 390 с.

5. Макро-мікроекономіка: від теорії до практики : навч. посібник / [І. А. Канцір, О. І. Кліпкова, Л. В. Іванець] ; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львівська політехніка». Л. : Новий Світ-2000, 2011. 441 с.

6. Наливайко А. П., Азьмук Л. А. та ін. Мікроекономіка: Підручник ; за наук. ред. А. П. Наливайка. К. : КНЕУ, 2011. 446 с.

7. Уфимцева О. Ю. Мікроекономіка. Курс лекцій: підручник. Дніпропетровськ. ПДАБА, 2012. 172 с.